

gsverhaal van nu, dan heeft of heleden; zuiver Asingsbericht in velen gehuld filosofie geen en wij die op-

iek is met wat fd wordt, zeer met wat vóór ormeerde theo- de bijbel geen

het „onge- dan blijkt het „aanvullingen“ his tengevolge, a nog vermeer-

isverstand om- n voeden kan, u. En misver- hier van hem wordt met de ng: het schep- niet te hand-

zag, zou beter tenslotte gaat, ooft, moet dat achter Bavince

K. S.

iet als een „pro-

**MEKE-  
VEN**  
elofte.

zal het boven- a bewijzen, dat, leiden uit het nen zal moeten van de werk- rden gehouden, ORWAARDEN, en worden. Die kend. Zij zijn:

zoek ik tever- ide „voorwaar“ mensch an- llen ernst, roe- nade. Liberalen den instemmen opvatting, dat slechts die len, tevergeefs e, hetwelk ons slechts naar de

hts die twee sschen Chris- Er is, bij het sschen socia- , als op ander en liberalen. niet een princ- alles gepredikt worden, als er orloofd DOEL; preken over de de genoemde

st door de aan- gedachten een gen tegenover en heeft onzer- ht tot werksta- n volgehouden, itaat, naar dat et niet helpen, er verdediging njnen mij niet oals de inter- reinverkeer, evensbehoefden men dan graag den geregelden f dat alles zoo et veel belang- ngdurige werk- an het volk in lijken zin. Men goed te maken

de woorden „con- sschen gemaakte e. d.

verliezen door kringen, die indirect getroffen worden door het stilliggen van ettelijke bedrijven, aan de vergiftiging van vele zielen, vooral van kinderen, die voorgoed met de Kerk breken, — ook hierdoor.

Zeer zeker ben ik bereid mede vooraan te staan om een staking door overheidspersoneel af te keuren. Maar ik kan niet inzien, dat zij, van Godswege, een andere gedragslijn zouden moeten volgen dan de vrije arbeiders. De algemeene theorie van het overheidsgezag helpt ons hier niet, omdat daarbij voornamelijk gedacht wordt aan de verhouding van overheid tot volk in zijn geheel en niet zozeer, gelijk in het verband van dit onderwerp moet geschieden, aan de verhouding van de overheid, in haar private positie van werkgeefster, tot die onderdanen, die als „werknemers“ in haar dienst staan. Bovendien schijnen wij onder ons nog lang niet klaar te zijn met de algemeene gezags-theorie. — Doch, indien er een „gezag“ zou wezen, i.e. van de overheid, welke de staking aan het overheids-personeel mag verbieden, dan moet men ten opzichte van den vrijen arbeider ook eens nadenken over den inhoud van het gezag, hetwelk de patroon, volgens onze opvattingen, heeft jegens zijn arbeiders. Of er principieel verschil is tusschen het gezag van de overheid als werkgeefster en het gezag van den particulieren patroon is m.i. aan gereeden twijfel onderhevig. Nogmaals: persoonlijk heb ik geen moeite in de beantwoording van de vraag, of het overheids-personeel ooit mag gaan staken, doch ik meen die vraag te kunnen beantwoorden op grond van den boven geschetsten gedachtegang, die dan echter ook algemeen bindt, dus ook den vrijen arbeider. Ik vrees, dat als wij dien gedachtegang niet aanvaarden, wij op den duur onzen vat op het overheids-personeel gaan verliezen.

...

De bovenstaande opvattingen zijn inderdaad niet een evangelie naar den mensch. In ieder onzer zal iets aanwezig zijn van de neiging om zelf wat tot stand te brengen, ook in het economisch leven, ook in het sociale leven. Dit is ook goed; wij zijn verplicht al onze gaven aan te wenden, waar het mogelijk is, ter bevordering o.m., van het heil van den naaste, ook van onszelf. Doch daarbij moeten wij allen steeds onderworpen zijn en willen blijven aan de wet van God. En wanneer die wet ingaat tegen wat ons vleesch gaarne wil, dan zullen wij onze eigen begeerten terugdringen om in volstreekte gehoorzaamheid te leven.

Voor velen, ook voor mij, bestaat geen twijfel meer ten aanzien van het zondige van vele stakingen in den tegenwoordigen tijd. Bij veel anderen zal misschien nog wel geen vaste overtuiging gevestigd zijn, maar toch ook de volkomen zekerheid ontbreken. Welnu, ook de zulken hebben zich te onthouden van het toepassen van een middel, waartoe hun consciëntie niet volkomen gerust kan zijn. Wij hebben immers, indien er twijfel mocht bestaan omtrent de strekking van Gods geboden ten aanzien van bepaalde punten, ons te gedragen naar de les van Paulus (Rom. 14:23), dat wie twijfelt, zich heeft te onthouden. En zij, die ook den naam van Christen willen dragen en, naar ik gaarne wil aannemen, in oprechtheid zoeken, in elk geval opnieuw, naar een zuiver beleven van Gods wetten, en toch het stakings-middel hanteeren als ware het een handels-artikel, zij hebben zich wel terdege af te vragen, of de omstandigheden, waaronder in de laatste jaren tal van stakingen zijn geproclameerd, ook met hun medewerking, inderdaad rechtvaardigen om tot God te zeggen, dat men de door Hem gegeven opdracht Hem voorloopig teruggeeft.

's-Gr.

A. SCHILDER.  
(Wordt vervolgd.)

**II PERSCHOUW**

„Zijt gij orthodox?“

Prof. Honig schrijft in „De Bazuin“:

Reeds eenigen tijd is er een vrij scherp dispuut gaande tusschen twee ambtgenooten aan de Universiteit te Groningen, de H.H. Haitjema en Van der Leeuw. Het dispuut is begonnen in het (ethisch-moderne) blad „Kerkopbouw“; het werd voortgezet in het dagblad „De Nederlander“ en het is ten slotte overgebracht naar de confessionele periodiek „Onder Eigen Vaandel“. Zoo bevat de jongste aflevering van dit drie-maandelijksch theologisch tijdschrift een brief van Prof. G. van der Leeuw met het opschrift „Het nieuwe kerkelijk denken“ (blz. 220—229) en een antwoord van Prof. Th. I. Haitjema met het opschrift „Nieuwe Orthodoxie“ (blz. 230—239).

Voor theologen zijn deze brieven van belang. 't Is echter niet mijne bedoeling den inhoud ervan beknopt weer te geven en er mijn oordeel over te zeggen.

Ik wilde slechts iets uit deze briefwisseling aanstippen.

I. Dit dispuut versterkt me in mijne sinds jaren gekoesterde overtuiging, dat het toch zoo onbegrijpelijk is, hoe Confessionelen en Ethischen saam ééne Predikantenvereniging vormen.

Bertijk erkent Prof. van der Leeuw: „Ons heider klanken harmoniseren maar slecht“.

Ja, Prof. van der Leeuw gaat nog verder.

Hij schrijft: „Gij staat met eenig wantrouwen tegenover mijn en anderer kerkelijkheid, omdat gij meent, dat die wel eens van geheel anderen aard zou kunnen zijn dan de kerkelijkheid, die gij begeert. Ik acht dat volkomen begrijpelijk. Immers ik sta met precies hetzelfde wantrouwen tegenover uw kerkelijkheid, als gij tegenover de mijne. Wanneer gij dingen zegt over de kerk, die mij uit het hart gegrepen zijn, dan denk ik ook telkens: ja maar... hij bedoelt het toch anders“ (blz. 221).

Deze confidentie vind ik opmerkelijk.

Hier hebben we nu weer het droeve gevolg van dat vage en onbellijde spreken, dat aan de Ethischen steeds eigen was en dat helaas door Prof. Haitjema overgenomen is. Dr. Hoedemaker placht in zijn polemiek met de Ethischen heider en scherp te zijn en zoo behoeften de Ethischen zich niet af te vragen: Wat bedoelt Dr. Hoedemaker nu precies? Dan, hoe luidt Prof. Haitjema Dr. Hoedemaker ook huldigt — de lijn, die in Nederland is te trekken van de dagen der Aufklärung af tot op de Theologie van Karl Barth, loopt, zijns inziens, over Bijbeldijk, Kohlbügel en Hoedemaker — tegenover de Ethische theologie en de Bijbelkritiek, getuigt hij lang niet zoo klaar en zoo beslist als Dr. Hoedemaker, weshalve het dan ook niet zoo vreemd is, dat vele Hoedemakerianen geen genade in zijn oogen vinden kunnen (Karl Barth, blz. 158).

Nu schrijft Prof. Van der Leeuw wel, dat aan dit wederzijdsche wantrouwen een einde moet komen, maar de briefwisseling heeft dat nog niet gebracht. Prof. van der Leeuw beschuldigt zijn ambtgenoot, dat hij zich aan een „aantijging“ heeft schuldig gemaakt („een uitgesproken vermoeden is geen vermoeden meer, het is een aantijging“, blz. 225) en Prof. Haitjema „is er van overtuigd, dat Prof. Van der Leeuw's kerkopbouw-streven, plaatselijk-kerkelijk, zoowel als algemeen-kerkelijk, tegen wil en dank het liberalisme structurele omvormingen in onze kerkinrichting zal toestaan door te voeren, ten gevolge waarvan het wellicht voor goed onmogelijk zou gemaakt worden, dat onze kerk als kerk den Naam des Heeren ondubbelzinnig belijdt“ (blz. 239). Ook meent Prof. van der Leeuw, dat Prof. Haitjema met zijn „kerkherstel-idealen“ en vooral met zijn „kerkord-plan“, dat in grondlijnen in het reorganisatie-rapport van 1929 uitgespleld lag, voor het ergste „orthodoxe“ gevaar vrij spel gaat verschaffen — terwijl Prof. Haitjema verzekert, dat hij het tegendeel begeert (blz. 238).

II. Vreemd is, wat in deze correspondentie van Brunner verteld wordt.

Prof. van der Leeuw schrijft in zijn brief:

„Ten slotte zou ik u willen herinneren aan een woord door Brunner te Groningen gesproken, in antwoord op de eenigszins crue vraag, of hij zich „orthodox“ wenschte te noemen. Gij herinnert u het hartgrondig „Nein“ (neen), dat daarop klonk en de toelichting: „für jede Theologie gibt es zwei Gefahren, eine liberale und eine orthodoxe Gefahr; letztere aber ist die schlimmere“ (er bestaan voor iedere theologie twee gevaren; een liberaal en een orthodox gevaar; het laatste is het ergere), blz. 226.

Prof. Haitjema betwist de juistheid dezer mededeeling niet. Doch hij poogt de betekenis er van te verzwakken door deze mededeeling:

„Zeker, Prof. Brunner heeft in Groningen in de discussie na zijn voordracht eens „die orthodoxe Gefahr“ „die schlimmere“ genoemd. Maar misschien weet Prof. van der Leeuw niet, dat de Züricherse hoogleraar, die toen mijn gast was, op weg naar mijn woning nog tegen mij zeide, dat hij zeer onaangenaam getroffen was door den glimlach, die op het gezicht van velen zijner toehoorders zichtbaar werd, toen zij ontwaarden, dat de orthodoxie zulk een zweepslag kreeg? Prof. Brunner voegde er bij, dat hij bij vernieuwing geleerd had, dat men voorzichtig moet zijn met zulke in wezen dwaze vragen, in een vreemd land op het onverhoedst gedaan: „Sind Sie orthodox?“ (Zijt gij orthodox?). De bijna uitbundige vreugde over het ontkennend antwoord op deze vraag had aan Prof. Brunner allen lust benomen, om aan den kant van zulk een hooghartig en verlicht Hollandsch „liberalisme“ te komen staan!“ (blz. 239).

Ik kan niet inzien, dat de vraag: Zijt gij orthodox? een in wezen dwaze vraag was. Integendeel. Juist omdat ook de Zwitsersche Theologie meermalen zich zoo onbestemd uitdrukt, kan ik het zeer goed begrijpen, rekening houdende met den tegenwoordigen werkelijkheidszin, dat een der toehoorders op den man af aan Prof. Brunner vroeg: Zijt gij orthodox?

Dat het „neen“ van Prof. Brunner menig verwonderd gelaat deed richten naar Prof. Haitjema laat zich verstaan. Een Confessioneel hoogleraar, die zoo hooggestemd den lof zong van de Zwitsersche Theologie, moest nu ten aanhoore van velen hooren, dat hij het Trojaansche paard binnen Groningen's veste had gehaald!

Als dit feit metterdaad tot bijna uitbundige vreugde aanleiding heeft gegeven, dan wekt dit het vermoeden, dat een niet gering deel der hoorders met de eischen der wellevendheid op een gespannen voet stond. En dan is 't ook begrijpelijk, dat Prof. Brunner zeer onaangenaam getroffen was door het gebeurde. Hij zal dan wel bemerkt hebben, dat zijn antwoord zijn gastheer in een pijnlijke situatie had gebracht.

Overigens vind ik 't een heel zwakke verontschuldiging van Prof. Brunner, dat hij zich in een vreemd land bevond. Wist Prof. Brunner dan waarlijk niet, wat ten onzent de tegenstelling: orthodox of modern zeggen wil?

Ik schrijf de houding van Prof. Brunner dan ook aan iets anders toe. In zoover hij geloof aan de bijzondere openbaring Gods, staat hij niet aan de zijde der moderne (liberale) theologie. Maar omdat hij in zake de Gods-idee, de Triniteit, de openbaring, de vleeschwording des Woords, het karakter van Jezus' lijden en sterven, het geloof enz. zoover afstaat van de leer der Reformatie zal 'hem wel eens moeilijk

vallen, zich zelf tot de orthodoxie (positieve) Theologen te rekenen.

Ook deze correspondentie moge Prof. Haitjema dringen tot de vraag, of de lijn van Kohlbügel en Hoedemaker wel doorloopt tot de Zwitsersche Theologie? En eveneens of deze lof van Prof. Van der Leeuw: „Geloof mij, gij hebt in uw boek <sup>1)</sup> vele heilige huisjes omver gestooten, met eerlijken durf en met groote kracht“ hem niet iets te zeggen heeft?

Inderdaad, de zwitsersche (barthiaansche) theologie brengt ons heel ver van huis. Ik denk daar ook aan, als ik b.v. lees van een voorgestelden bond van kerken, waarbij dan als voorwaarde gesteld wordt, dat ze „Jezus Christus erkennen als hun Heiland, hun Heer en hun God“. Ik weet niet veel „kerken“, die dat doen. En ik weet in groepen van geloovigen verscheidenen, die het zeggen te doen, maar die — b.v. door de heilsfeiten te zien in barthiaansche-brunnerschen zin — het voor gereformeerd besef toch eigenlijk heeltemaal niet doen.

K. S.

<sup>1)</sup> Het Woord Gods in de moderne Cultuur.

## BOEKBESPREKING

Wat op de pers ligt.

Naar wij vernemen, zullen in den nazomer enkele belangrijke herdrukken van de pers komen. Bij den uitgever J. H. Kok te Kampen. Van Dr. K. Schilder's boek: „Wat is de Hel?“ versijnt een derde druk. Deze nieuwe druk is door den auteur grondig herzien en zeer belangrijk uitgebreid, zoodat in dit boek van 260 bladzijden de vroegere brochure nauwelijks meer te herkennen is. Het is dus feitelijk een geheel nieuw boek geworden over dit vreesselijke en toch zoo belangrijke onderwerp.

Voorts zal een zesde druk verschijnen van het mooie, teedere boekje „Het eenzaam bidden“ door Dr. J. J. Knap. Van Dr. A. Kuyper Jr zijn werk „Van het Koninkrijk der Hemelen“ komt een tweede goedkope volksuitgave. Een verrassing voor velen is 't zeker, dat van het lang uitverkochte werk van L. Penning: „De Leeuw van het Noorden“ een tweede goedkope druk versijnt, met talrijke platen. Eveneens komt een tweede druk van de bekende „Honderd vertellingen voor 't jonge volkje“ door J. Schouten. Van „Een heilig ja“ door Idsardi ziet de derde, en van „Hooger op!“ door J. C. de Koning de tweede druk het licht. Het zeer gezochte boek van J. B. de Liefde over „De Geuzen“ zal in vierden druk uitkomen. In bewerking is de zesde druk van Dr. W. H. Gispens „De Geloofsbelijdenis der Ned. Geref. Kerk toegelicht“, van een inleidend woord en aantekeningen voorzien door Dr. K. Dijk.

Van Prof. Dr. G. Ch. Aalders, den oud-testamenticus aan de Vrije Universiteit, zal een boek over „De Goddelijke Openbaring in de eerste drie hoofdstukken van Genesis“ verschijnen. Nu de eerste hoofdstukken van den Bijbel al meer in het middelpunt der belangstelling komen te staan en allerlei vragen aangaande schepping, paradijs, zondeval, enz. worden gesteld — vragen waarmede velen werkelijk „zitten“ — is de verschijning van dit werk van groote actuele betekenis.

Over „Jezus — wie was Hij?“ versijnt een boekje van den bekenden Duitscher Otto Borchert, vertaald door Dr. C. N. Impeta.

Het tweede Christelijk Jeugdjaarboek „Hou Zee“ zal ook uitkomen. Het bevat bijdragen van W. G. van de Hulst, M. A. M. Renes Boldingh, Dr. J. Haantjes, G. P. Klijn, M. van Kempen, Phé Wijnbeek, Anne de Vries, J. Veltman, J. C. de Koning, P. A. de Rover. Is rijk geïllustreerd.

„De Woensdagavondklijntjes“ is de titel van het eerste boek van Annie M. Ringnald. Het is een bundel rake schetsen uit de grootstads-evangelisatie.

De vroegere Soemba-zending van D. K. Wielenga geeft een interessanten Soembaneesch roman „De oude van dagen“.

Van Jan H. Eekhout, bekend als dichter, versijnt een bundel fijn Vlaamsch proza: „Drieluik der zonde“. Ook zal een vertaling verschijnen van „De duif in het arendsnest“, een roman uit de Middeleeuwen door Charlotte M. Yonge, de schrijfster van „De Erfgenaam van Redclyffe“.

Op bezoek in dierenland, door Hedwig Lohsz, bewerkt door Diet Kramer. Konings Uitgeverij, Baarn, 1931.

In den regel geven we in ons blad geen afzonderlijke recensies over boeken voor kleine kinderen. De bespreking van lectuur van dit moeilijke en veel-eischende soort ligt op het terrein van andere periodieken. Maar elke regel laat wel eens een uitzondering toe en het boek, welks titel hierboven genoemd is, is waard, dat we van die mogelijkheid gebruik maken. 't Is de bewerking van een blijkbaar Duitsch origineel door Diet Kramer, die pittig vertellen kan en de aandacht weet te boeien door den toon, waarop ze vertelt. De kinderen worden meegenomen naar den dierenruin en van al de vele beesten, die ze daar zien, groote en kleine, wordt iets verteld, soms in den vorm van een gebeurtenis-verhaal uit hun dierenleven, soms in den trant van mededeeling omtrent bijzonderheden en eigenschappen, maar altijd zoo, dat de kinderen met aandacht luisteren en tegelijk iets leeren. Elk van de stukjes is met een mooie illustratie versierd: en ook die illustraties zijn pakkend, goed van kleur, geestig dikwijls en instinctief. Niet het minst deze rijke plaatversiering maakt dit aardige boek voor de kleintjes aantrekkelijk. In een fraaien band gebonden, is dit boek van plaat en vertelling een heel geschikt geschenk voor jonge kinderen: 't is een neutraal kinderboek van het goede type.

C. T.